

DİŐIŐLERİ BAKANLIĞI BÜTÇESİ

19 Şubat 1969

Son bir yılda dünyada yer alan olaylar ve gelişmeler, Türkiye İşçi Partisinin dış politikadaki temel görüşlerinde herhangi bir değişiklik getirmemiş, aksine bunları daha da doğrular nitelikte olmuştur. Dünyada son yılda yer alan olayların göze çarpanları özellikle Türk politik çevrelerinde ve kamuoyunda şunlar olmuştur:

Çekoslovakya olayları, Ortadoğu krizi, 1967 yılının sonlarında patlak veren Kıbrıs krizinin 1968'deki devamı ve bunların biraz daha gerisinde Vietnam savaşının sona ermesi olasılığının belirmesidir. Kamuoyunun o kadar fazla dikkatini çekmeyen fakat hiç değilse göze çarpan olaylar kadar önemli olan bir olay da Amerika Birleşik Devletlerinin son yılda sürüklenmiş olduğu ekonomik krizdir. Bu kriz, bundan önce defalarca atlatılmış olunan gerileme, duraklama devreleri gibi saymaya olanak yoktur. Bu, Amerikan ekonomisinin, militarize bir ekonomi olması, yani, aslında savaş sanayiine, özellikle atom silahları sanayiine dayanması ve savaş sanayii de temelinde ekonomiyi tüketici, israf edici bir sanayi olduğu için, bunun, ekonominin gelişmesiyle bir zaman sonra çatışır hale gelmesidir. Nitekim daha birkaç yıl önce Johnson ve uzmanları Vietnam savaşı için ekonomiye iyi geliyor diyorlardı. Oysa şimdi savaşın masrafları, Amerika'nın, dünyanın öbür taraflarında yaptığı masraflara ve yardımlara eklenince, ekonomisinin kaldıramayacağı bir yük haline gelmiştir.

Bundan böyle dünyadaki politik durumu değerlendirirken, Hükümet dış politikasını belirlerken, kredi, dış yardım hesapları yaparken bu olayı göz önünde bulundurmak zorundadır. Nitekim Amerika'nın Vietnam ile görüşmelere oturmasının iki temel nedeninden birisi kanımızca budur. Yani bu savaşın artık ekonomisinin kaldıramayacağı bir yük haline gelmiş olmasıdır. İkinci neden ise, her zaman söylediğimiz gibi, Vietnam savaşı bir kere daha tarihte, ulusal kurtuluş savaşlarının yenilmezliğini kanıtlamıştır.

Komasyon raporunda belirtildiği gibi, Vietnam savaşını ve onun sona ermesini, Türkiye'yi pek de yakından ilgilendirmeyen, dünyanın uzak bir köşesindeki bir olay şeklinde değerlendirmek kesinlikle doğru değildir. Çünkü Vietnam halkı, yalnız kendi özgürlükleri ve bağımsızlıkları için değil, bir anlamda bütün az gelişmiş, sömürölen, fakir, küçük devletlerin bağımsızlığı ve özgürlükleri için de dövüşmüştü ve dövüşmektedir. Zira Vietnam'da savaşı Amerika kazansa idi, Amerikan emperyalizminin ve Batı emperyalizminin bütün dünyada, özellikle üçüncü dünya devletleri üzerinde baskısı, sömürüsü güçlenecekti ve ulusal kurtuluş savaşlarının yenilmez olmadığı, yenilebildiği görölecekti. Oysa dediğim gibi bir kere daha, ulusal kurtuluş savaşı veren halkların yenilemediği kanıtlanmış olmaktadır ta, bu elbette bütün küçük devletleri, emperyalizmin sömürüsü altında olan devletleri aydınlığa

kavuşturan bir durumdur.

İki süper devletin ve onların etrafında yer alan ülkelerin, blokların arasındaki ilişkilere baktığımız zaman görüyoruz ki, görünüşte yer alan çok ters olaylara karşın, örneğin Çekoslovakya olayları, Batı Almanya Cumhurbaşkanı'nın Batı Berlin'de seçilmesinin doğurduğu gerginlik, Ortadoğu krizi gibi ters gelişmelere karşın iki blok arasında bir uzlaşma, yumuşama siyasetinden vazgeçilmiş değildir. Tersine, bu siyasetin devam ettiğini gösteren çeşitli belirtiler vardır. Fakat ne yazık ki zaman darlığı yüzünden bu olayların incelenmesini ve değerlendirilmesini yapamayacağım. Yalnız Karma Bütçe Komisyonunda da Dışişleri Bakanı iki taraf arasında köprülerin atılmamış olduğunu ve yumuşamanın devam etmiş olduğunu kendileri de belirtmişlerdir.

Şimdi "Bu uzlaşma, yumuşama politikası devam ediyor" derken, kesinlikle savaş tehlikesi kalkmıştır veya azalmıştır demek istemiyorum; her an dünyada bir savaş patlaması tehlikesi vardır. Çünkü bir kere dünyanın her tarafında yer yer çatışmalar, anlaşmazlıklar çıkmaktadır. Bu anlaşmazlıklar, çatışmalar büyük devletleri, onların çıkarlarını uzaktan, yakından ilgilendirmektedir, ikincisi, devletlerin politikaları her ne kadar genel hatlarıyla tutarlı olursa da bunlarda daima zikzaklar, dalgalanmalar görülür. Dış politika üzerinde etki gösteren iç etkenler vardır. Bu bakımdan önceden kesinlikle bir şey söylenemez. Üçüncüsü, olayları tam kontrol altına almak mümkün değildir. Örneğin dört büyükler Ortadoğu üzerinde bir karara varabilirler, fakat İsrail bu kararı uygulamayabilir. Veya olaylar o kadar hızla gelişir ve öyle rastlantılar olur ki, ilgili taraflar kontrol etmek isteseler de artık durumu kontrol edemez hale gelirler.

Bundan dolayı bugünkü dünyamızda bir savaş çıkma tehlikesi her an vardır ve bunu hesaba katmak gerekir.

Son zamanlarda bilindiği gibi tehlikeli noktalar Batı Avrupa'da ve Ortadoğu'da olmuştur. Çekoslovakya olayları, küçük devletlerin büyük devletlerle askeri ittifaklara girmelerinin taşıdığı sakıncaları, ulusal bağımsızlıklarını, egemenlik haklarını korumakta karşılaştıkları zorlukları bir kere daha göstermiştir ki bu sakıncalara TİP öteden beri işaret edegelmiştir. TİP Türkiye'nin tam bağımsızlığı konusunda son derece titiz olduğu kadar, bütün diğer devletlerin de tam bağımsızlığına, egemenlik haklarına saygı gösterilmesini, iç işlerine müdahale edilmemesini ister ve bunu dış politikanın temel kuralı olarak kabul eder.

Çekoslovakya olaylarının Batı Avrupa'da kuvvet ilişkileri dengesini değiştirip değiştirmediği tartışmalara yol açmıştır. Ünlü İngiliz gazetesi The Times, durumun bir incelemesini yaptıktan sonra Avrupa'da yirmi yıldır durum aynı kalmıştır, sonucuna varıyor. Bize bu yargı doğru gibi görünüyor, ama bir başka sonuç doğurmuştur bu olaylar. O da, askeri bloklar sorunu yine ön plana çıkmıştır ve NATO ittifakını kuvvetlendirme kararı alınmıştır. Kendi askeri gücünü artırmak, nükleer silahlara sahip olmak ve Avrupa'nın yine en güçlü askeri devleti olma amacını güden Federal Almanya'nın Çekoslovakya olaylarını ve bunun ardından alınan NATO'yu güçlendirme kararını bu amaçlarını gerçekleştirmek için birer araç olarak kullanmak istediği anlaşılıyor.

Amerika ise NATO'yu kuvvetlendirmeye kendisi pek katılmadan kuvvetlendir-

me gerekçesiyle Avrupalı üyelerin katkısını artırmak Amerikan Silahlı Kuvvetlerinin masraflarını Avrupalı üyelere ödetmek ve NATO üyelerini daha iyi kontrol altına almak istemektedir. Harmel planı zaten NATO üyelerinin dış politikalarını bir ölçü ve biçimde denetlemek yolunu açmıştı. Bundan böyle bu denetimin daha da sıkılanacağı beklenebilir. Türkiye'nin çıkarı ise elbette Amerika'nın ve NATO'nun daha da kontrolüne girmek değildir.

Çekoslovakya olayları sırasında Hükümetin, yine karma bütçe raporunda kullanılan deyimle, teenniyle hareket ettiği görülmüştür. Raportörler Hükümetin neden böyle bir teenni gösterdiğini anlayamadıklarını belirtiyorlar. Biz anlıyoruz, çünkü, 'acaba Çekoslovakya olayları yüzünden Avrupa'da savaş çıkar mı?' sorusu birden önem kazandı ve Hükümet, aman biz geri duralım, yavaştan alalım tutumuna girdi. Ne var ki son dakikada savaşa bulaşmama çabası bir sonuç vermez. Savaşa girilmek istenmiyorsa, ki istenmemelidir, önceden dış politikayı ve ulusal savunma politikasını bloklar dışı bağımsız bir siyaset ilkesi üzerinden yeniden ayarlamak gerekir.

Ortadoğu'daki durum da hep bilindiği gibi kaygı verici olmakta devam etmektedir. Bu durumun da değerlendirmesini atlayacağım, zaman kısıtlaması nedeniyle. Yalnız kısaca işaret etmek isterim ki, Ortadoğu sorunu yalnızca bir Arap-İsrail çatışmasından ibaret değildir. Amerika'nın Ortadoğu'da gerek petrol çıkarları ve tröstleri dolayısıyla, gerekse bölgeyi kapitalist ilişkiler dünyası içinde tutmak amacıyla yaşamsal ekonomik ve politik çıkarları vardır. Fakat Ortadoğu'da Amerika İngiltere ve Fransa'dan boşalan yeri dolduramamıştır. Milliyetçi, anti-emperyalist Arap dünyasında etkinliğini yitirmiştir.

Amerika, Arap ülkelerinde istemediği rejimleri içten devirmek olanaklarına da eskisi gibi sahip değildir. Böyle bir girişimde bulunduğu takdirde karşısında Sovyetler'i bulabileceklerdir. Zira Sovyet filoları ve Arap ülkelerine askeri yardımdan, Sovyetler'e, Amerika'nın böyle bir girişimini önleyebilme olanağı vermektedir. Bu durumda Türkiye, Amerika için çifte önem kazanmaktadır. Bir yandan Amerika'nın nihayet 1967 Aralık ayında NATO'ya da kabul ettirdiği, kademeli esnek stratejisinde ilk kademe savaşın yer alacağı, karşılıklı kuvvet gösterisinin yapılacağı başta gelen deneme alanı oluyor. Öte yandan Ortadoğu çıkarlarını ve politikasını kontrol için üslendiği ülke oluyor. Türkiye'ye böyle yükletilen çifte görev Türkiye'nin çıkarlarına, güvenliğine elbette ki uygun değildir.

Bu NATO ve üsler dolayısıyla Türkiye'nin gerek Avrupa'da, gerek Ortadoğu'da, gerekse dünyanın herhangi bir yerinde çıkacak bir savaşa er geç bulaşma tehlikesinin de olduğunu belirttiğimiz zaman iktidar çevreleri ve Sayın Dışişleri Bakanı iki iddia ortaya sürüyorlar. Birincisinde diyorlar ki, "NATO'da kararlar ittifakla alınıyor, Türkiye rıza göstermeden, oyunu vermeden bir savaşa sokulamaz." Oysa Türkiye'de yabancı üs ve tesisler bulunduğu göre, Amerika ve NATO savaşa kararlı olduğu ve fiili savaş durumu gerçekleştiği zaman oylamanın ne değeri kalır? Kaldı ki, savaş durumu olmadan dahi Türkiye fiilen muhalif oy kullanabilecek durumda olabiliyor mu? Olabiliyorsa o takdirde neden Aralık 1967'de kademeli esnek karşılık stratejisi lehinde oy kullanmıştır?

İkinci ileri sürülen iddia, yani bu üslerin bizi bir savaşa bulaştırmayacağı konusunda ileri sürülen iddia şudur: "Üsler bizim denetimimizdedir" deniliyor. Kıbrıs

krizinde üsleri işgal ettik, kullandık dedi Sayın Çağlayangil. Bu konuda bazı noktaların açıklığa kavuşturulmasını isteriz:

1. Hangi üsleri işgal ettik ve kullandık? NATO üslerini mi, Amerikan üslerini mi, her ikisini mi?
2. Üslerde bir de nükleer bomba ve silahların bulunduğu ve Amerikalıların özellikle koruduğu bir iç kısım, bir iç saha olduğu biliniyor. Buraları işgal edip kullanabildik mi? Kullanabiliyor muyuz?
3. “Çifte anahtar yöntemi uygulanıyor” deniyor. Anahtarların bir tanesi bizdeymiş, bize verilmiş. Türk üslerinde bulunan füzelere özgü değil mi bu çifte anahtar uygulaması? NATO ve Amerikan üslerindeki nükleer başlıklı füzeler de çifte anahtarlı mı? Çifte anahtar yöntemi veya gövdenin bizim, başlığını Amerikalıların kontrollünde oluşu yeterli bir garanti mi bizim iznimiz olmadan bunların kullanılamayacağı konusunda? Bizdeki anahtarların veya gövdenin bir eşi bunları Amerikalılar ürettiklerine göre, Amerikalılarda da bulunamaz mı?
4. Son olarak son emir ve komuta yetkisi kimdedir? Son sözü kim söyleyecektir, Amerikan komutanlığı mı, Türk komutanlığı mı? NATO üyesi Batı devletleri dahil dünya biliyor ki, nükleer silahların son kontrolünü Amerika tekelinde tutar. Amerikan Başkanı emir vermedikçe bunlar kullanılamaz. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı emir verince de buralardaki Amerikalı üs komutanı bunları kullanmazlık edebilir mi?

Bizce yanıtları önemli olan sorunlar bunlardır. Kaldı ki, çok daha az önemli konularda başlatılan görüşmeler dahi 2,5 yıl olduğu halde hâlâ bir sonuca vardişilamamıştır.

Kıbrıs sorunu, Kıbrıs Türk toplumunun çıkar, hak ve güvenliği, Türkiye'nin güvenliği ve Akdeniz bölgesinde barışın devamı bakımından taşıdığı bütün önemiyle hâlâ çözülmemiş bir sorun olarak duruyor. Kısa zaman önce bu konuda yapılan genel görüşmede bu sorun ayrıntılı tartışılmış olduğundan ve zaman da kısıtlı olduğundan bu konuşmamda Kıbrıs konusunu ele almayacağım.

Şimdi dış politikamızın bir başka yönüne değinmek istiyorum: Karma Bütçe Komisyonunda Sayın Çağlayangil “Çok yönlü bir politika izliyoruz” dedi. Gerçekten de son yıllarda Sovyetler Birliği ve komşu sosyalist devletlerle, komşu Arap devletleriyle eskiye oranla ilişkilerimizi daha geliştirmiş bulunuyoruz. Ama çok yönlü politika bundan mı ibarettir? Bir de bu ilişkilerde acaba hareket serbestliğimiz ne derecededir? Geçen yılın Harmel Planı'ndan ve yakınlarda alınan NATO'yu kuvvetlendirme kararından sonra hareket serbestliğinin NATO üyeleri için sınırlanacağını tahmin ediyoruz.

Üçüncü dünya devletlerine eskiye oranla biraz daha ilgi gösterilmekle beraber, bu genç ülkelerle ilişkilerimiz gereği gibi geliştirilmemiştir. Çoğunluğuyla ne elçilik, ne konsolosluk düzeyinde diplomatik ilişkilerimiz dahi yoktur. Bu ülkelerin önemini dış politikamızda ne kadar küçümsesek, kendimizi ne kadar Batılı gelişmiş ülkelerle aynı safta saymak istesek objektif koşullarımız, durumumuz bakımından bu az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerle dünya politikasında bir kader birliğimiz vardır. Sanayileşmiş, gelişmiş ülkeler, süper devletler karşısında benzer sorunları-

mız, çıkarlarımız var. Örneğin, dünya ticaretinin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler aleyhine, bu arada Türkiye aleyhine işlemesi sorunu. Emperyalizmin boyunduruğundan, baskı ve sömürsünden kurtulma, gelişmiş büyük devletler karşısında bağımsızlıklarını koruma sorunu. Bunun için bütün üçüncü dünya devletleriyle ilişkilerin ve uluslararası kurul ve toplantılarda dayanışmanın geliştirilmesi gereğini inanıyoruz.

Eskiye oranla daha çok yönlü bir politika izlemekle beraber gene de dünyada bir kısım devletleri görmezlikten geliyor, yokmuşlar gibi hareket ediyoruz. Bir zamanlar Sovyetler Birliğini de yok sayarak dış politika yürütülüyordu. Gel zaman git zaman Sovyetler Birliğinden 200 milyon dolar borç almak yoluna kadar gidildi.

Şimdi de dünyada Çin Halk Cumhuriyeti yokmuş gibi davranıyoruz. Yine Bütçe Komisyonunun raporunda kullanılan deyimle, “Çin Halk Cumhuriyeti dünya sorunlarında söz sahibi oldukları kabulü gereken ülkelere biridir” deniyor. Böyle kabul ediliyor ama onu görmemekte, tanımamakta ısrar ediliyor. Dış politika da ulusal çıkar esastır, bunda herkes mutabık görünüyor. Ama Çin’i tanımamakta ulusal çıkar yorumlarıyla mı, yoksa acaba ideolojik birtakım ön yargularla mı ısrar ediliyor?

Kaçakçı malları Türkiye pazarlarına girmiştir. Bizim ihracat zorluklarımız vardır. 700 milyonluk bu ülke ihraç mallarımıza iyi bir pazar oluşturmaz mı? Dünya değişiyor ve dünya gittikçe küçülüyor, bütün dünya haline geliyor. Bugün dünyanın hiçbir ülkesi diğer bir ülkeye onu ilgilendirmeyecek kadar uzak değildir.

1962’de Türkiye Küba krizi dolayısıyla savaşa girmek tehlikesiyle karşı karşıya geldi ve çok endişeli günler geçirdi. Onun için ön yargıları bir tarafa bırakıp bütün ülkelerle ilgilenmek, temas ve diplomatik ve ticari ilişkiler kurmaya açık olmalıyız. Çin Halk Cumhuriyetini Belçika tanıdı, İtalya ve Kanada tanımak üzere. İsveç, Kuzey Vietnam’ı tanıdı, İtalya da tanımak için hazırlık içinde. Amerika bile Çin ile ilişki yolları arıyor. Düşman kardeşler Amerika ve Küba arasında bile ilişkilerin yeniden ele alınıp düzenlenmesi belirtileri basın haberlerinde görülüyor. Devekuşu politikası uygulamasından vazgeçmenin çoktan zamanı gelmiş görünüyor.

Son olarak, bu yılın dış politika bakımından önemli bir yıl olduğunu belirtmek isterim. NATO’dan çıkma ihbarı bu yıl, 1969’da gerekmektedir. Türkiye’nin bu hakkı kullanarak çıkma ihbarında bulunmasını ve NATO’dan çıkma hazırlıklarına başlamasını isteriz. Öte yandan bu yıl Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ortaklık anlaşmasına göre geçiş dönemine girme görüşmelerinin yapıldığı yıl olacaktır. Hatta anlaşmaya göre görüşmelerin arkada bıraktığımız Aralık ayında başlamış olması gerekir. Avrupa Ekonomik Topluluğu’na Türkiye’nin girip girmemesi konusu üzerinde de benden başka partimiz sözcüleri defalarca durduğu için, zaman da yine sınırlı olduğu için bu konu üzerinde de uzun boylu durmayacağım, yalnız iki noktaya kısaca değineceğim. Birisi ‘Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu’na katılamaz’ dediğimiz zaman -ki bunun da gerekçelerini veriyoruz- bize karşı şöyle bir tavır alınıyor, sanki biz kendine yeter bir ekonomiyi savunuyormuşuz gibi. Oysa Ortak Pazara üye olmayı kabul etmemek demek, kendi kendine yeter bir ekonomiyi savunmak demek değildir. Her zaman çeşitli uluslararası ilişkiler yollarından bir devletin başka devletle ticari, ekonomik, politik vesaire ilişkileri olur. Zaten kendi

kendine yeter bir devlet de yoktur bugün dünyada.

İkincisi, Karma Bütçe Komisyonunda Sayın Dışişleri Bakanı bir şey söyledi ki, ona kesinlikle katılmadığımı belirteceğim ama gerekçelerini anlatamayacağım zaman kılığında. Dedi ki: “Plana göre Ortak Pazar politikası değil, Ortak Pazar politikasına göre plan yapmak gerekir.” Oysa bizim gibi az gelişmiş bir ülkenin başlıca sorunu kalkınma, yani sanayileşmedir. Bu kalkınma ve sanayileşmeyi de böyle kendi keyfimize, tercihlerimize göre yapamayız. Bunun birtakım sosyolojik, ekonomik zorunlu koşulları ve gerekleri vardır. Hele ekonomik gerekler ve koşullar çok serttir, öyle politik yönlendirmelere gelmez. Onun için böyle bir şeyi kabul etmek, “Efendim Ortak Pazar ilişkilerini plana göre değil, planı Ortak Pazar ilişkilerine göre hazırlayacağız,” gibi bir ifadeyi bizim doğrusu aklımız almıyor.

Ve son olarak sözlerimi bağlarken bir noktaya dikkati çekmek isterim: TİP’in savunduğu bloklar dışı bağımsız politika, “aman suya sabuna dokunmayalım, etli, sütlüye karışmayalım” anlamında pasif bir politika değildir. Zaten dikkat edilirse bu, günün politik literatüründe hemen hemen artık tarafsız net terimi ortadan kalkmış “non engage” yani bir tarafa peşinen taahhüde girmemiş ve “non alive” yani peşinen o safta yer almamış terimleri kullanılıyor. Bu bakımdan bloklar dışı bağımsız politika demek, yani peşin taahhütlerle bir tarafa bağlanmamak, böyle bağlanma sonucunda da körü körüne o tarafın politikasını izlemek zorunda kalmamak demektir. Yoksa pasif bir politika demek değildir. Elbette ki her devlet ve bu arada Türkiye kendi ulusal çıkarlarına göre her somut durumda o durumu değerlendirerek şu tarafı haklı, bu tarafı haksız bulabilir, bu tarafı destekler, öbür tarafı desteklemeyebilir.

Bunu özellikle belirtmek istiyorum, çünkü son Ortadoğu krizinde Türkiye’nin biraz pasif kalma eğiliminde olduğu düşüncesi gelişti bende. Gerçi sempatimizin Arap devletleri tarafında olduğu belirtiliyor, böyle açıklamalarımız da var ama aynı zamanda bu savaşa bulaşma tehlikesini de, kritik durumlarda Hükümet de hissediyor. Onun için bir yandan da aman biz pek karışmayalım, işte ilgili taraflar, büyükler bu işi çözümlerin gibi bir tavır seziliyor. Oysa Ortadoğu ile Türkiye çok yakından ilgilidir, burada aktif bir politika gütmelidir. Ortadoğu sorununda plan hazırlamış olan Sovyetler Birliği ve Fransa planlarını bize de iletmişlerdir. Yani, Türkiye’nin Ortadoğu’da bir rolü, önemi olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye de buna uygun olarak bu sorunun çözülmesinde aktif bir politika izlemelidir. İleri sürülen öneriler, böyle tek tarafı tutan öneriler değil, bir uzlaşma yolu arayan önerilerdir.

Saygılarımla.

TİP Parlamentoda, Cilt 5, Sayfa 90-97